

KANTON SARAJEVO
Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade

NASTAVNI PLAN I PROGRAM
OSNOVNA ŠKOLA

Predmet: GRAĐANSKO OBRAZOVANJE

Sarajevo, juni 2018. godine

Na osnovu člana 70. Zakona o organizaciji organa uprave u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije BiH“, broj.35/05), a u vezi sa članom 24. Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine Kantona Sarajevo“, broj:23/17 i 33/17), ministar za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo je imenovao Komisiju za izmjenu nastavnih programa za osnovnu školu iz predmeta GRADANSKO OBRAZOVANJE.

Komisija: 1. Sedžida Hadžić, JU Treća gimnazija

SADRŽAJ

UVOD	4
CILJ I ZADACI NASTAVE GRAĐANSKOG OBRAZOVANJA	5
ZADACI.....	5
NASTAVNI PLAN I PROGRAM VII (SEDMI) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE	6
DIDAKTIČKO-METODIČKA UPUTA ZA REALIZACIJU PROGRAMA.....	10
VREDNOVANJE UČENIKA SA POTEŠKOĆAMA U RAZVOJU	11
PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA ZA REALIZACIJU PROGRAMA	11

GRADANSKO OBRAZOVANJE-VII RAZRED

1 čas sedmično, 35 časova godišnje

UVOD

U Kantonu Sarajevo predmet Građansko obrazovanje u osnovnim školama se obrađuje kao zaseban nastavni predmet zastupljen kroz jedan čas sedmično u sedmom razredu. Građansko obrazovanje, kao način za poticanje građanske svijesti i građanskih odgovornosti i oblikovanje dobrih građana, je proces koji bi se trebao prožimati kroz cijeli proces socijalizacije ličnosti.

Polazeći od temelja demokratske participacije građana, pojma vlasti/vlade, građanske vrline, ravnopravnosti i jednakih mogućnosti, učenik/ca se usmjerava i osposobljava da neposredno upozna lokalnu zajednicu i da traži mjesto u njoj. Izučavajući osnovne koncepte Autoriteta, Pravde, Odgovornosti i Privatnosti učenik/ca upozna i izgrađuje lični identitet i biva osposobljen za aktivnu ulogu u procesima donošenja odluka na nivou škole, lokalne i šire društvene zajednice.

Sadržaji građanskog obrazovanja koncipirani su na način da omoguće učenicima/cama da se formiraju kao autonomne, kompetentne, odgovorne, kreativne i aktivne ličnosti. Ovi sadržaji usmjereni su na sticanje znanja i vještina koje mogu da osposobe učenike za slobodno izražavanje mišljenja i stavova, argumentovanu i nenasilnu komunikaciju, mirno rješavanje konflikata, uspostavljanje kritičkog stava prema sebi i zajednici te odgovorno i autonomno djelovanje. Treba naglasiti da su tematske cjeline primjerene dobi djeteta, tj. učenicima/cama VII razreda osnovne škole

Glavne karakteristike nastavnog predmeta su da:

- stvara analitičke okvire odnosno “intelektualno sredstva” koja pomažu učenicima/cama da nauče kritički razmišljati i razvijati racionalne i odgovorne stavove po različitim pitanjima,
- ističe korištenje interaktivnih metoda učenja koje usavršavaju kritičko razmišljanje pri donešenju odluka i povećavaju vještine učestvovanja u aktivnostima,
- kombinuje korištenje sadržaja i nastavne metodologije da bi se razvila sposobnost u građanskoj participaciji,
- program je interdisciplinaran jer se služi primjerima koji zadiru u područja historije, prava,
- filozofije, političkih nauka i sociologije.

CILJ I ZADACI NASTAVE GRAĐANSKOG OBRAZOVANJA

Primarni cilj predmeta Građansko obrazovanje je formirati i razvijati građanska znanja i vještine za aktivno i odgovorno sudjelovanje u demokratskom društvu i, kod učenika/ca, utemeljiti univerzalne vrijednosti demokratije i ljudskih prava na kojima se zasniva napredno društvo.

Posebni ciljevi nastavnog predmeta su usmjereni na promoviranje sljedećih vrijednosti:

- Nepovredivost ljudskog života;
- Lične slobode i poštenje;
- Prihvatanje odgovornosti;
- Jednakost vrijednosti i prava svih ljudi ;
- Spolna ravnopravnost;
- Pravda, pravednost (fer postupanje uz korištenje demokratskih principa);
- Solidarnost sa onima koji su na bilo koji način nemoćni i ranjivi ili u manjini, te stoga treba razvijati potrebu da se njihova prava zaštite.

ZADACI

Kroz predmet se nastoje unaprijediti znanja i vještine učenika koji se odnose na sljedeće:

- Upoznavanje i usvajanje univerzalnih vrijednosti čovječanstva koja garantuju jednaka prava i ljudsko dostojanstvo svim ljudima bez obzira na razlike i na taj način povećati razumijevanje demokratije i njenih osnovnih principa kod učenika;
- Povezati vrijednosti demokratskog društva sa principima koji su utemeljeni u osnovna pravila u kući, školi, bližoj okolini, zajednici;
- Objasniti svrhu i potrebu za autoritetom, pravdom, odgovornosti i privatnosti;
- Razumjeti karakteristike dobrih pravila kao i to ko su ljudi u zajednici koji donose pravila
- Gajiti toleranciju i uvažavanje različitosti kroz rad i različitost potreba
- Razvijati vještine aktivnog učešća u razredu i pri donošenju odluka i dati jednaku priliku svim učenicima/cama da utiču na zajedničke odluke
- Povećati kod učenika upotrebu demokratskih procedura pri rješavanju konflikata

NASTAVNI PLAN I PROGRAM VII (SEDMI) RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Jedan (1) čas sedmično, 35 časova godišnje

Sadržaji / teme	Obrazovni ishodi	Aktivnosti učenika
<p>- Uvod u Građansko obrazovanje</p>	<p>Učenici/ce će:</p> <p>Znati šta je Građansko obrazovanje i zbog čega je potrebno da se ono podučava i uči u školi. Znati koje će koncepte proučavati u okviru predmeta, koji će udžbenik i priručnik koristiti.</p> <p>Učenici/ce razvijaju svijest o tome da građani u demokratiji moraju posjedovati određena znanja, vještine i stavove kako bi mogli kompetetno i odgovorno učestvovati u javnom i političkom životu i zato je potrebno da kroz predmet obrazovanja za demokratiju i ljudska prava steknu određena znanja, vještine i razviju stavove koji će im pomoći da postanu aktivni , odgovorni i kompetetni građani.</p>	<p>Diskutuju sa nastavnikom o sadržaju i načinu rada u okviru obrazovanja za demokratiju i ljudska prava.</p>
<p>I AUTORITET</p> <p>- Zašto nam je potreban autoritet?.....razlika između moći i autoriteta</p> <p>- Gdje nalazimo autoritet i kako se on opravdava?</p> <p>- Kako treba birati ljude na poziciju autoriteta?</p>	<p>Znati definisati pojmove autoritet i moć, u stanju je navesti primjere upotrebe autoriteta i upotrebe moći bez autoriteta, može objasniti zašto je važno znati razliku između upotrebe autoriteta i upotrebe moći bez autoriteta.</p> <p>Znati koji problemi mogu nastati zbog nedostatka autoriteta, zna objasniti kako se autoritet može koristiti za rješavanje problema, u stanju je da procjeni upotrebu autoriteta pri rješavanju različitih problema, može identifikovati izvore autoriteta,</p> <p>Znati objasniti zašto je važno poznavati izvore autoriteta, u stanju je da prepozna i vrednuje koristi (prednosti) i nedostatke</p>	<p>Čitaju tekstove iz udžbenika, diskutuju i daju vlastite definicije pojmova autoritet i moć, rade vježbe kritičkog ramišljanja, pronalaze u novinskim člancima primjere upotrebe autoriteta, komentarišu ilustracije iz udžbenika, analiziraju različite primjere upotrebe autoriteta, izrađuju vlastita pravila ponašanja u školi, analiziraju neku poziciju autoriteta, simuliraju izbore za neku poziciju autoriteta, pronalaze i analiziraju</p>

	<p>(cijene) upotrebe autoriteta, Znati prepoznati nedostake nekog pravila, zna koje su karakteristike dobrog pravila, u stanju je da primjeni „intelektualno oruđe“ za procjenu da li neko pravilo treba prihvatiti ili promjeniti. Znati zašto je važno pažljivo birati ljude na poziciju autoriteta i može koristiti „intelektualno oruđe“ za analizu pozicije autoriteta, u stanju je da odluči koji kandidat ima najbolje kvalifikacije za neku poziciju autoriteta, zna objasniti zbog čega je važno da se za svaki autoritet definiše njegov obim i ograničenja.</p>	<p>primjere zlorupotrebe autoriteta.</p>
<p>II ODGOVORNOST - Šta je odgovornost? - Koji su neki od izvora odgovornosti? - Koje su neke od posljedica preuzete odgovornosti? - Odgovornosti koje uključuju različita zanimanja</p>	<p>Znati prepoznati odgovornosti i prema kome smo odgovorni u određenim situacijama, zna da izvršavanje odgovornosti donosi nagrade a neizvršavanje kazne, može identifikovati različite izvore odgovornosti i može objasniti kako i zašto ljudi preuzimaju različite odgovornosti, zna koristiti niz pitanja kako bi ispitao ko je odgovoran u različitim situacijama. Razumijeti šta je odgovornost i shvataju njenu važnost. Sticati veću sposobnost da se efikasno bave problemima odgovornosti koje se pojavljuju u njihovom svakodnevnom životu i životu građana u slobodnom društvu. Razumijeti šta je odgovornost i shvataju njenu važnost. Sticati veću sposobnost da se efikasno bave problemima odgovornosti koje se pojavljuju u njihovom svakodnevnom životu i životu građana u slobodnom društvu.</p>	<p>Čitaju različite primjere u vezi sa odgovornosti i kroz diskusiju i pitanja dolaze do odgovora ko je odgovoran, prema kome je odgovoran, iz čega proizlazi određena odgovornost, šta bi se desilo ako se ne izvršava odgovornost, prave listu vlastitih odgovornosti u porodici i u školi, istražuju različite primjere odgovornosti iz novina i sl., identifikuju različite izvore odgovornosti, koriste intelektualno oruđe“ za ispitivanje ko je odgovoran u određenoj situaciji.</p>
<p>III GRAĐANIN I VLAST -Šta su osnovna/prirodna</p>	<p>Znati objasniti pojmove prirodna prava, prirodno stanje, društveni ugovor i saglasnost onih nad kojima se vlada.</p>	<p>Čitaju i diskutuju o prirodnim pravima, odgovaraju na pitanja iz vježbi „Rješavanje</p>

<p>prava? -Zašto nam je potrebna vlast? -Šta je USTAV, a šta USTAVNA VLAST? -Kako građani mogu učestvovati u vlasti? -Koje odluke ćemo donositi kao građani? -Prava i obaveze koje proizilaze iz statusa državljanin BiH? - Oblici vladavine</p>	<p>Znati objasniti šta je to građanska vrlina. U stanju je da uoči razliku između ustavne, autokratske i diktatorske vlasti, može objasniti razdvajanje vlasti i kako spriječiti zloupotrebu moći. Učenici/ce razvijaju svijest o tome da je vlast (vlada) neophodna radi očuvanja i zaštite naših života, slobode i imovine kao i za unapređenja općeg dobra. Također učenici/ce shvataju da unapređenje općeg dobra zavisi i od samih građana. Učenici/ce uviđaju značaj ograničenja moći vlasti odnosno značaj ustava i ustavne vladavine.</p>	<p>problema“, analiziraju zamišljenu situaciju u kojoj ne postoje pravila, zakoni, propisi, istražuju u novinskim člancima primjere koji pokazuju da vlasti djeluju u interesu općeg dobra, razgovaraju sa predstavnicima zakonodavne, izvršne, sudske vlasti o njihovim poslovima i zadacima, pronalaze i analiziraju primjere iskazivanja građanskih vrlina, navode i analiziraju primjere autokratske, diktatorske i ustavne vlasti, pronalaze primjere djelovanja različitih grana vlasti.</p>
<p>IV PROJEKT GRAĐANIN -Objašnjenje programa „Projekt Građanin“.....uvod,cilj projekta i način rada - Razmatranje mogućih problema za rad na Projektu Građanin - Rad na izradi razrednog portfolija</p>	<p>Znati objasniti pojam javne politike, znati nadležnosti i odgovornosti različitih grana i nivoa vlasti, u stanju je procijeniti koji nivo i ogranci vlasti su odgovorni za rješavanje određenih problema u zajednici, u stanju je da izrazi svoje mišljenje o nekom problemu i da brani vlastite stavove, razumije proces izrade javne politike odnosno proces donošenja odluka s ciljem rješavanja problema u zajednici. Postaju svjesni važnosti učestvovanja u procesu izrade javne politike odnosno donošenja odluka s ciljem rješavanja problema zajednice. Razvijati vještine komuniciranja, kritičkog razmišljanja, analiziranja, lobiranja i odbrane vlastitih stavova. Razvijati osjećaj za uvažavanje različitih mišljenja i građenja kompromisa. Uočavati vrijednosti timskog rada.</p>	<p>Navode vlastite primjere javnih politika i pronalaze takve primjere čitanjem novina, gledanjem TV programa i sl., vode raspravu i predlažu probleme koje žele da obrađuju, glasanjem izabiru problem koji će obrađivati, u grupama prikupljaju informacije o izabranom problemu, rade različite ankete i intervjue, posjećuje različite institucije radi dobivanja informacija, sugestija, mišljenja i podrške za vlastitu politiku, analiziraju prikupljeni informacije, vrše selekciju i izrađuju svoj dio portfolija, pripremaju se za usmenu prezentaciju.</p>
<p>V PRAVDA - Distributivna, korektivna i proceduralna pravda - Pravda i propisi</p>	<p>Znati razlikovati distributivnu, korektivnu i proceduralnu pravdu, može prepoznati situacije koje pokreću pitanja distributivne, korektivne i proceduralne pravde, u stanju je objasniti korist od klasifikacije pravde na tri kategorije,</p>	<p>Analiziraju i diskutuju o različitim primjerima koji se tiču pravde, procjenjuju o kojim pitanjima pravde se radi, izvode zaključke i daju vlastite definicije za</p>

<p>VI PRIVATNOST</p> <ul style="list-style-type: none"> - Šta je privatnost i koje su posljedice? - Zašto se razlikuju ponašanja ljudi kada je u pitanju privatnost? - Zašto ljudi imaju različita mišljenja? - Koje su moguće posljedice privatnosti? 	<p>može definisati i objasniti važnost proceduralne pravde, zna pomoću niza pitanja i odgovora (intelektualnim sredstvom) ispitati pitanja distributivne, korektivne i proceduralne pravde, može prepoznati situacije u kojima se radi o proceduralnoj pravdi, može objasniti potrebne korake za utvrđivanje ispravnosti procedura, u stanju je procjeniti da li su procedure u skladu s poštivanjem ljudskih prava i sloboda.</p> <p>Usvajati stav da uprkos našim željama nije uvijek lako odlučiti da li je nešto pravedno u određenoj situaciji i da zbog toga treba pitanjima pravde prilaziti s najvećom pažnjom i odgovornošću. Izgrađivati vlastiti mehanizam razmišljanja procjenjivanja pitanja pravde usvajanjem „intelektualnih oruđa“ za procjenu tri različite kategorije pravde: distributivne, korektivne i proceduralne. Uviđati posebnu važnost proceduralne pravde za razvoj demokratije.</p> <p>Znati uočiti razliku između različitih situacija u pogledu privatnosti to jest da li u pojedinim situacijam postoji ili ne postoji privatnost, u stanju je da opiše uobičajne objekte privatnosti i razloge zbog čega ljudi žele da sačuvaju privatnost u određenim situacijama. Znati objasniti faktore koji mogu uticati na različita ponašanja ljudi po pitanju privatnosti, može objasniti da se ljudi iz različitih kultura različito odnose prema pitanju privatnosti. Znati identifikovati moguće posljedice privatnosti, u stanju je da definiše obim i ograničenja privatnosti u specifičnim situacijama, znati objasniti zašto pravo privatnosti nije „apsolutno“ pravo. Sticati veće razumijevanje važnosti privatnosti i sposobnost da se s više pažnje i odgovornosti odnose prema pitanjima privatnosti u vlastom životu i životu svakog pojedinca u slobodnom društvu.</p>	<p>distributivnu, korektivnu i Proceduralnu pravdu, rade vježbe kritičkog razmišljanja u vezi niza primjera tri kategorije pravde, komentarišu ilustracije iz priručnika, odgovaraju na pitanja, pronalaze primjere različitih kategorija pravde i raspravljaju o njima u razredu, razgovaraju s predstavnicima zakonodavne i sudske vlasti o pitanjima poštivanja proceduralne pravde.</p> <p>Čitaju tekstove i diskutuju definiciju privatnosti iz udžbenika, ispituju tipove objekata koje ljudi mogu držati privatnim kao što su činjenice, postupci, mjesta, posjedi, misli i osjećanja i komunikacije. Kroz vježbe kritičkog razmišljanja određuju da li postoji ili ne postoji privatnost u određenoj situaciji, ispituju zašto neko želi da sačuva privatnost u određenoj situaciji, diskutuju zašto se ljudi iz različitih kultura ponašaju različito po pitanju privatnosti, razmatraju moguće posljedice privatnosti i situacije kada je neophodno ograničiti privatnost.</p>
---	---	--

	Shvatati da je privatnost veoma važno pravo za očuvanje slobode ali isto tako da to nije apsolutno pravo jer postoje situacije kada je neophodno postaviti granice privatnosti.	
--	---	--

DIDAKTIČKO-METODIČKA UPUTA ZA REALIZACIJU PROGRAMA

Građansko obrazovanje kroz svoje sadržaje želi da uvede učenike u zakonsku, moralnu i političku sferu javnog života. Kroz predložene nastavne sadržaje osim usvajanja znanja i informacija o svojim pravima, odgovornostima, mogućnostima i načinima djelovanja u društvenoj zajednici, posebnu pažnju treba posvetiti na razvijanju sposobnosti za uočavanje društvenih problema i njihovog rješavanja s drugim, kao i na razvijanju pozitivnih vrijednosti, vještina, stavova i ličnog ponašanja učenika u društvenoj zajednici.

Da bi se kod učenika razvio što veći interes za izučavanje sadržaja predmeta Građansko obrazovanje, potrebno je da nastavnik/ca u svom radu uloži odgovarajući napor u stvaranju ambijenta u kojem se učenici/ce osjećaju prijatno i sigurno. Proces učenja kao i rezultati učenja su uslovljeni načinom učenja učenika i načinom podučavanja nastavnika. Nastavnik/ca u procesu nastave treba da koristi različite oblike rada, nastavne metode kao i nastavna sredstva u zavisnosti od samih nastavnih sadržaja, psihofizičkih sposobnosti učenika kao i materijalnih mogućnosti škole. Evropska i svjetska iskustva pokazuju da je tokom nastavnog procesa predmeta Građansko obrazovanje najučinkovitije korištenje najrazličitijih metoda: od direktnog nastavničkog podučavanja do interaktivnih radioničkih oblika rada, ali i upotrebu dodatne literature, audio-vizuelnih materijala, korištenju elektronskih nastavnih sredstava itd.

U okviru predloženih tematskih cjelina učenici/ce mogu da uče samostalno i u grupi. Preporuka nastavnicima je da učenike/ce upućuju na istraživanja, te na osnovu dobijenih i prezentiranih rezultata samostalnim ili grupnim putem prezentiraju dobivene rezultate i na osnovu istih putem diskusija i debata pronalaze rješenja. Učenike/ce također treba upućivati na korištenje dodatnih informacija znanja kako u radu u školi tako i u radu kod kuće kao i redovno davanje domaćih zadataka vodeći računa da budu primjereni raspoloživom vremenu koje učenici mogu odvojiti za predmet. Ovako stečeno znanje učenika je trajnije i višedimenzionalnije, učeniku pruža samostalnost u sticanju i proširivanju znanja i priprema ga za cjeloživotno učenje. Date teme nije obavezujuće poučavati datim redoslijedom. Nastavniku se daje sloboda u određivanju slijeda tema i nastavnih sadržaja.

VREDNOVANJE UČENIKA SA POTEŠKOĆAMA U RAZVOJU

Prema članu 7. Pravilnika o praćenju, vrednovanju i ocjenjivanju učenika za osnovne i srednje škole u Kantonu Sarajevo, „Službene novine Kantona Sarajevo br. 24/18 kod učenika s teškoćama u razvoju treba vrednovati i njegov odnos prema radu i postavljenim zadacima, te odgojnim vrijednostima. Načine, postupke i kriterije vrednovanja učenika s teškoćama u razvoju, koji savladavaju nastavne sadržaje po individualno-edukacionim i individualiziranim programima, uključujući i vladanje, nastavnici trebaju prilagoditi mogućnostima i sposobnostima učenika.

Vrednovanje treba usmjeriti na poticanje učenika na aktivno učešće u nastavi i vannastavnim aktivnostima, razvijati njegovo samopouzdanje i osjećaj napredovanja kako bi kvalitetno iskoristio očuvane sposobnosti i razvio nove. Načini i postupci vrednovanja trebaju biti u skladu s preporukama stručnoga tima za pojedino područje, primjereni stepenu i vrsti poteškoće, te jasni svim učesnicima u procesu vrednovanja. Nivo razvijenosti postignuća učenika treba provjeravati načinom u kojem se najbolje može izraziti. Ako učenik ima izražene teškoće u glasovno-govornoj komunikaciji, omogućava mu se pismena provjera, a ako učenik ima izražene poteškoće u pisanom izražavanju, omogućava mu se usmena provjera u dogovoru s odjeljenjskim vijećem. Elementi ocjenjivanja iz ovog člana će biti regulisani posebnim podzakonskim aktima.

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA ZA REALIZACIJU PROGRAMA

Nastavu predmeta Građansko obrazovanje u osnovnoj školi mogu izvoditi nastavnici/ce:

- sa završenim najmanje VII stepenom stručne spreme po predbolonjskom visokoobrazovnom procesu (društveno-humanističko usmjerenje) na nastavničkom fakultetu ili drugom fakultetu i položenom pedagoško-psihološkom grupom predmeta koji je obavezan proći stipendijski program stručnog usavršavanja za uže-stručnu oblast građanskog obrazovanja koji provodi CIVITAS Obrazovni centar za demokratiju i ljudska prava.

- sa završenim II, odnosno III ciklusom po bolonjskom visokoobrazovnom procesu (društveno-humanističko usmjerenje) na nastavničkom fakultetu ili drugom fakultetu i položenom pedagoško-psihološkom grupom predmeta koji je obavezan proći stipendijski program stručnog usavršavanja za uže-stručnu oblast građanskog obrazovanja koji provodi CIVITAS Obrazovni centar za demokratiju i ljudska prava .